नं. ५३६२

मीमांसा भाष्यम् तैलिंग्यां
२ याध्यायस्य ३ य पादः

× × × ×

पत्र सं. - ६ ——— सं. ४

विषय: मीमांसा शास्त्रं

मीमांसाभाष्यम् द्वितीयाध्यायतृतीय
पादात्मकम् तैलिंगदेशलिप्याम्

५३ ६२

5362
F = 8

तैलगू भाषा

॥ శాబరభాష్యే ద్వితీయస్యాధ్యాయస్య తృతీయపాదప్రారంభః ॥

౧

శ్రీమత్సితికంఠగురవే నమః॥ ॥శ్రీమద్రామానుజాయ నమః॥ జం॥ నిగమాయ సుకర్మబోధినే మునయే జైమినయే
చ సూత్రిణే॥ శబరాయ చ భాష్యకారిణే నమ ఈశాయ కుమారిలాత్మనే॥ గుణస్తు క్రతుసంయోగాత్ కర్మాంతరం ప్రయోజయే
త్సంయోగస్యాశేషభూతత్వాత్॥ ॥ అస్తి జ్యోతిష్టోమః॥ జ్యోతిష్టోమేన స్వర్గకామో యజేతేతి॥ తం ప్రకృత్య శ్రూయతే॥ యది
రథంతరసామా సోమః స్యాదైంద్రవాయవాగ్రాన్ గ్రహాన్ గృహ్ణీయాద్యది బృహత్సామా శుక్రాగ్రాన్యది జగత్సామా ఆగ్రయణాగ్రానితి॥
తత్ర సందిహ్యతే॥ కిం గ్రహాగ్రతావిశేషో జ్యోతిష్టోమస్య విధీయత ఉత కర్మాంతరస్య రథంతరసామ్నో బృహత్సామ్నశ్చేతి॥ యది రథం
తరసామగ్రహణేన బృహత్సామగ్రహణేన చ జ్యోతిష్టోమ ఏవాభిధీయతే॥ తతస్తస్య గ్రహాగ్రతావిశేషో విధీయతే॥ అథ న గృహ్య
తే॥ తతః కర్మాంతరస్యేతి॥ కిం తావత్ప్రాప్తం॥ ప్రకరణాత్ జ్యోతిష్టోమస్యేతి॥ ప్రాప్తే॥ ఉచ్యతే॥ గుణస్తు క్రతుసంయోగాదితి॥ తుశబ్దః పక్షం
వ్యావర్తయతి॥ నైతదస్తి జ్యోతిష్టోమస్యేతి॥ కథం తర్హి॥ కర్మాంతరస్యేతి॥ కుతః॥ క్రతుసంయోగాత్॥ నను జ్యోతిష్టోమక్రతావేవై
ష ఏవం జాతీయకో వాదో రథంతరసామా బృహత్సామా చేతి॥ నేతి బ్రూమః॥ యది న కృత్స్నక్రతుసంయోగో భవేత్॥ భవేత్ జ్యోతి-
ష్టోమస్య వాదః॥ కృత్స్నక్రతుసంయోగస్త్వేష వాదః॥ కథం కృత్స్నక్రతుసంయోగో భవతి కథం వా న కృత్స్నక్రతుసంయోగ ఇతి॥ యది
రథంతరసామా సత్త్రే బృహత్సామా సత్త్రే వా నిమిత్తం గ్రహాగ్రతావిశేషస్య॥ తథా న కృత్స్నక్రతుసంయోగః॥ రథంతరం బృహద్వా

త్సాసమ్నావాఖావ్యానిమిత్తత్వేనస్తూయమానాసోప్యర్థవాక్యభేదవతి॥ తస్మాదవివక్షితోయదిశబ్దసంబంధః తస్మింశ్చావివక్షితే పదద్వయ
మిదం రథంతరసామాసోమః స్యాదితి॥ శక్నోతిరథంతరసామానం కర్తుం విధాతుం॥ యదీత్యనర్థకం॥ అథవా॥ యదిశబ్దో వే
తి పృథగ్వ్యవహారః॥ అథవా॥ యద్యపద్యవతి॥ యదిపాష్టికం॥ పయసాభుంజీత॥ యదిశాలింభుంజీత॥ తత్ర దధ్యుపసించేదితి॥
ఏవంజాతీయకేనవాక్యేనశాలిభోజనంవిహితంభవతి॥ ఏవమత్రాపివిహితంద్రష్టవ్యం యదిరథంతరసామాసోమః స్యా
దైంద్రవాయవాగ్రాన్గ్రహాన్గృహ్ణీయాదితిథం పునశ్శాలిభోజనంతేనవిహితంభవతీతి॥ ఉచ్యతే॥ వ్యత్యాసేనసంబంధస్తత్రత=
త్స్యతే॥ యదిదధ్యుపసేచనమిష్టంశాలింభుంజీతేతి॥ నఖల్వపిక్షతేః పరాంవిజ్ఞప్తిముపలభామహే॥ సించతేర్వాన్తాంప=
రాంసమానమనంతరితి॥ ఉచ్యతే॥ సించతేః ఖలుసాపరాసముచ్చరంతీకమేరర్థంగమయతీతి॥ కామప్రవేదనేహాతాంమ=
న్యామహాఇతి॥ ఏవమత్రాపి॥ యద్యైంద్రవాయవాగ్రాన్గ్రహాన్గృహ్ణీయాత్ గ్రహీతుమిచ్ఛేదిత్యర్థః॥ తథారథంతరసామానం
కర్తుంతుయాదితి॥ నన్వేవంసతిభామాపక్షంశ్చవైగ్రహాగ్రతావిధానం॥ ఉచ్యతే॥ యథాస్త్రీణాంతేవాక్యే యదిదధ్య॥ పసే
చనమిష్టంశాలింభుంజీతేతిదధ్యుపసేచనసంకీర్తనాద్దధ్యుపసిక్తంశాలింభుంజీతేతి॥ తెనైకవాక్యత్వాద్గమ్యతే॥ ఏవమత్రా-
పిగ్రహాగ్రతావిశేషకీర్తనాత్తెనైకవాక్యత్వాద్గ్రహాగ్రతావిశిష్టారథంతరసామాగమ్యతే॥ అథవా హోతుర్హోతుమహో

॥ యది సామాస్తి॥ తత ఐంద్రవాయవాగ్రతా శుక్రాగ్రతా వేతి తత్ర జ్యోతిష్టోమస్య గుణవిధిః॥ అథ రథంతరసామ సత్త్రాభ్యావాహ్నామస
త్త్రావాని మిత్తం॥ తతః కృష్ణ్నక్రతుసంయోగః॥ యది రథంతరసామేతి కోऽర్థః॥ అయమర్థః॥ యది రథంతరసామాస్య విశేష
ణం క్రతోరితి॥ కుత ఏతత్॥ సమాసపదసామర్థ్యాత్॥ సమర్థానాం హి పదానాం సమాసో భవతి సామర్థ్యంచ భవతి సతి విశేష
ణ విశేష్యభావే॥ అసాధారణస్య చ భవతి విశేషణం॥ తత్రాయమర్థః॥ యది రథంతరమేవ సామ బృహద్వా నాస్యేతి॥ జ్యోతిష్టో
మస్య చ బహూని సామాని గాయత్రాదీని॥ తస్మాన్న జ్యోతిష్టోమస్య వాచకావేతౌ శబ్దావితి॥ తేన యద్యపి ప్రకరణాజ్జ్యోతిష్టోమ
స్య గుణవిధిరితి గమ్యతే॥ తథాపి॥ పం బాధిత్వా వాక్యేన రథంతరసామ్నో బృహత్సామ్నః క్షభవితుమర్హతి॥ నను యథా జ్యోతిష్టో
మో న రథంతరసామా ఏవమన్యోऽపి రథంతరసామా న కశ్చిదస్తీతి॥ ఉచ్యతే॥ కమాణం పరం రథంతరసామానం కల్పయిష్యత్యేతద్వా
క్యం యది రథంతరసామా సోమస్స్యాదితి॥ నను నాస్త్యుత్పత్తివిధాయకశ్శబ్దః॥ ఉచ్యతే॥ అస్తి య ఏషః స్యాదితి॥ ఆహ॥ నైష విధాతుం శక్నో
తి॥ యదిశబ్దసంబంధాద్విధీయమానస్య నిమిత్తార్థేన్నైవం జాతీయకశ్శబ్దో భవతి॥ న విధానార్థేనేతి॥ అత్ర బ్రూమః॥ యదేతద్యది
తం వాక్యం యది రథంతరసామా సోమస్స్యాదితి॥ తత్రావాంతరవాక్యమస్తి రథంతరసామా సోమః స్యాదితి॥ యదవాంతరవాక్యం
తస్య సోఽర్థః॥ ఘూర్ణస్య క్ష్ణసంయదితస్య॥ సంయదితం న శక్నోతి విధాతుం॥ యదవాంతరవాక్యం తద్విధాస్యతి॥ న చ రథంతరసామ్నో బృహ

తర్హి భవిష్యదపి నిమిత్తం॥ యథా వర్షిష్యతీతి కృషిగృహాకర్మానుష్ఠానం॥ అపి చ॥ ఘదృష్టం॥ ఇత్థం తు వాచనికం నిమిత్తం॥
తద్యథా వచనం తథా భవిష్యదపి కర్మాణి॥ స్యాదితి ప్రేయం విజ్ఞప్తిష్వపి కర్మేషు భవతి॥ తస్మాద్భవిష్యదపి నిమిత్తం॥ యష్టే॥ జ
గత్సామక కర్మాంతరం॥ తత్సామాస్యార్థం తరసామపి క కర్మాంతరమితి॥ జగత్సామసంభవాత కర్మాంతరం॥ సంభవ
తి తు రథంతరసామ్నో బృహత్సామ్నశ్చ జ్యోతిష్టోమస్య విధానం॥ తస్మాన్న కర్మాంతరమితి॥ ఇతి బృహద్రథంతరాధికర=
ణం॥ అథావేష్ట్యధికరణం॥ ఆవేష్టే కర్మసంయోగాత్ప్రతిపత్తివిధానముచ్యతే॥ అస్తి రాజసూయో రాజా రాజసూయేనస్వా
రాజ్యకామో యజేతేతి॥ తం ప్రకృత్యాభ్యధునంతి ఆవేష్టిర్నామేష్టిః॥ ఆగ్నేయోష్టాకపాలో హిరణ్యం దక్షిణేత్యేవమాది॥ తాం
ప్రకృత్యామ్నాయతే॥ యది బ్రాహ్మణో యజేత బార్హస్పత్యం మధ్యే నిధాయాహుతిమాహుతిం హుత్వాభిఘారయేత్॥ =
యది వైశ్యో వైశ్వదేవం॥ యది రాజన్య ఐంద్రమితి॥ తత్ర సందిహ్యతే॥ కిం బ్రాహ్మణాదీనాం ప్రాప్తానాం నిమిత్తార్థేన శ్రవణముత=
బ్రాహ్మణాదీనామేవం యాగో విధీయత ఇతి॥ కథం నిమిత్తార్థతావగతేః॥ కథం వా యాగవిధానమితి॥ యది రాజశబ్దో
బ్రాహ్మణాదిష్వపి కేనచిత్ప్రకారేణ॥ తతో నిమిత్తార్థతా॥ అథ క్షత్రియ ఏవ॥ తతః ప్రాపకాన్యేవంజాతీయకాని శ్రవణాని॥
కిం తావత్ప్రాప్తం॥ నిమిత్తార్థతేతి॥ తత ఏతత్త్రవద్వర్ణ్యతే॥ యోగికో రాజశబ్ద ఇతి॥ రాజ్యం యస్య కర్మ స రాజా॥

౩ ॥ శాబరభాష్యే త్రైమాసికసంగ్రహః ॥

విర్జ్॥ రథంతరసామా సోమః॥ ఐంద్రవాయవాగ్రాణాం పాఠః కర్తవ్య ఇతి॥ తస్మాత్కర్తృకతుసంయోగాద్యాగః కర్మాంతరం సంయో
జయేత్॥ ఏవం కర్తృకతుసంయోగో ధర్మార్థో భవిష్యతి॥ అపి చ ప్రాకృతేన నిమిత్తేన భవితవ్యం॥ పరేణ నైమిత్తికేన॥ కథం॥ సతి ని
మిత్తే నైమిత్తికం భవితుమర్హతి॥ నాసతి॥ యదా భవిష్యత్తత్పశ్చాత్॥ భవిష్యద్రథంతరసామ॥ తత్ప్రథమం ప్రాకృతకాలస్య గ్రహాగ్రతావి
శేషస్య నిమిత్తం భవిష్యతి॥ అపి చ॥ నిస్సందిగ్ధం జగత్సామ కర్మాంతరం॥ తత్ప్రమాణాదితరదపి కర్మాంతరమితి గమ్యతే॥ తస్మాన్న
జ్యోతిష్టోమస్య గుణవిధానమితి॥ ఏకస్య తు లింగభేదాత్ప్రయోజనార్థముచ్యేతైకత్వం గుణవాక్యత్వాత్॥ యచ్ఛబ్దప్రకరణాస్థా
న్యథాభవేత్॥ నైతదస్తి॥ యదుక్తం కర్మాంతరమితి॥ కథం తర్హి॥ జ్యోతిష్టోమస్యైవ గ్రహాగ్రతావిశేష ఇతి॥ కుతః॥ ప్రకరణాత్సామ
ర్థ్యాత్॥ నన్వేతదుక్తం॥ వాక్యేనైకత్వం పరస్య రథంతరసామ్నో బృహత్సామ్నశ్చేతి పరిహృతమేతత్॥ జ్యోతిష్టోమ ఏవ రథంతరసా
మా బృహత్సామా చేతి॥ పునర్దూషితం॥ అనేకసామత్వాజ్జ్యోతిష్టోమస్య విశేషణం రథంతరేణ బృహతా వా న ప్రకల్పత ఇతి॥
తదుచ్యతే॥ ప్రకృతేన విశేషణం॥ బృహద్రథంతరయోర్వైకల్పికత్వాత్॥ భవతి స ప్రయోగః॥ యస్మిన్రథంతరం నాస్తి భవతి స సంయోగో॥
యో వా విద్యమానరథంతరకః॥ తదేతద్రథంతరం సత్ప్రయోగే వా సాధారణత్వాద్విశేషణం॥ తస్మాత్ జ్యోతిష్టోమ ఏవ రథంతరసామా
బృహత్సామా చేతి॥ అథ యదుక్తం ప్రాకృతేన నిమిత్తేన భవిష్యముత్తరేణ నైమిత్తికేనేతి॥ నైతన్నియోగతో భవత్యభవతి॥ భవ

గికోరాజశబ్దో॥ నిమిత్తాధారణిశ్రవణాని రాజసూయస్యగుణవిధిత్వేనకర్మాంతరమిత్యేవంప్రాప్తం॥ ఏవంప్రాప్తేబ్రూ
మః॥ అవేష్ఠాతుఖలుక్రతుప్రధానేనస్వాహాగాదిశ్రవణం॥ స్వాహాగాదినామివావేష్టియాగంవిధాతుం॥ నమిత్రార్థం
తుతత్త్వి॥ అప్రాప్తత్వాత్॥ స్వాహాగ్నైశ్వర్యమోః కథమప్రాప్తిః॥ క్షత్రియస్యరాజసూయవిధానా॥ ద్రాజ్ఞా రాజసూయే
నయజేతేతి॥ నసూక్తంయౌగికోరాజశబ్దఇతి॥ తేదప్యయుక్తం॥ యస్మాజ్జాతివచనఇతి॥ నసూక్ష్మయోగాభిధానేయ
ధిశబ్దసంబంధాత్ప్రకరణాచ్ఛనకర్మాంతరవిధానంస్యాంయుద్వమిత్యుక్తం॥ తత్రోచ్యతే॥ సౌక్ష్మ్యంయవిధానంప్రకల్ప్యతే॥ తుపక్షః॥
ంయదితావజ్జాతిశబ్దోరాజేతితపస్తత్కర్మత్వాజ్జనపదపరిపాలనేరాజ్యశబ్దోభవిష్యతి॥ తేనార్థాపత్తిసాపాసిసాంప్రయో
గేనవిరోధ్యతే॥ అథయదిరాజ్యశబ్దఃపరిపాలనేప్రసిద్ధా॥ నిత్యసంబద్ధోభవతి॥ తత్తస్య కర్తరి కరాజశబ్దఃక్షత్రి
యజాతౌతన్నిమిత్తోభవిష్యతి॥ తత్రాంత్రాగాంప్రయోగేనవిరోధ్యతే॥ తస్మాత్ప్రయోగదర్శనాదుభావపిరాజరా
జ్యశబ్దౌజాతిపరిపాలనాఖ్యంనిత్యసంబద్ధావిత్యభ్యుపగంతవ్యం॥ కేయంసుఖలునిర్ణయః॥ రాజజాతీయస్యకర్మేతి॥
ఉక్తంపరిపాలనంరాజ్యశబ్దేనోచ్యతే ఏవంచాన్తరంతో॥ భియుక్తాస్తస్యకర్మేతిష్యఙ్ప్రత్యయంవిదధతి॥ ననుత
స్యకర్మేతిప్రత్యయలోపంవాప్రాతిపదికప్రత్యాపత్తింవాసమామనంతి॥ తస్మాద్రాజ్ఞఃకర్మరాజ్యం॥ నరాజ్య-స్యకర్మ

౮

కింపునా రాజకర్మ॥ జనపదపురపరిరక్షణే తతః కంటకోద్ధరణే రాజ్యశబ్దమార్యావర్తవాసినః ప్రయుంజతే। రాజ్ఞః కర్మ రా
జ్యమితి వృత్తియుక్తా ఉపదిశంతి తేన మన్యామహే॥ యస్యైతత్కర్మ స రాజేతి॥ యథా॥ యథా ఉదమేఘం నామ పురుషం నావే
దిషుః తస్య పుత్రమౌదమేఘిరిత్యేవం విదుః॥ శక్యం యస్త్వయం యస్తస్య పితా స ఉదమేఘ ఇతి కల్పయితుం॥ ఉదమేఘస్య పు
త్రస్యైవ సన్నమత్తి వ్యాఖ్యానాఖా భవతీతి॥ ఏవం రాజ్యయోగాద్రాజశబ్ద ఇతి విజ్ఞాయతే॥ నను జనపదపురరక్షణమనుపజీవత్సు
ష్వపి క్షత్రియేషు రాజశబ్దమార్యాః ప్రయుంజతే॥ న హ్యయోగా న ప్రయుంజత ఇతి॥ కింతర్హి॥ కర్మవిశేషనిమిత్తత్వాద్రాజ్యశ
బ్దస్యైతద్యోగాదపి రాజశబ్దో భవతీత్యేతదుపపాదయామః॥ ప్రయుంజతే చ తద్వృత్తే రాజశబ్దముక్తైర్మిషే॥ తదస్మిన్ స్మ
ప ప్రస్థ్రే తక్షరగవశాద్వ్యతిశబ్దసముచ్చివ్యాపారాత్మ రాజసూయమస్య గుణవిధానం భవిష్యతి॥ న ప్రాప్తాగస్య వైశ్యాదా
కమాసోంతరం విధాయిష్యత ఇతి॥ అథవా॥ అసావర్ణలౌకికే ప్రయోగస్య సావర్ణలౌకికే న ప్రయోగాగవిరుద్ధ్యమాన
స్యాప్రామాణ్యం స్యాత్॥ అప్యపగచ్ఛంతి హి తే జనపదినః ప్రయోక్తారస్సావర్ణఖ్యాం ప్రయోగం॥ అపిచ॥ అవిప్రగీతా
ప్రోక్తా అర్థాః విప్రగీతేష్వః ప్రత్యయిత రాఖ్యవంతి॥ తథా ఆర్యావర్తనివాసినాం శబ్దార్థన్యాయమిత్తియుక్తానా
ముచ్చివ్యాపారతాంత మార్గనిషాసు తిష్ఠతాముంట్యజనపదవాసిఖ్యాప్యస్త్మై స్వస్వస్థసమాచేన ఉత్తరవ్యాఖ్యా భవతి॥ తస్మాద్వా

ఙ్కృవిం త్వైతదపి వృత్తి చరతి నహి రాజ్ఞః స్వం దితం నిమిషితం వా సర్వం రాజ్యమిత్యుచ్యతే యదివం యుం ప్రయోగాన్నిమిత్త
త్వావంభ్యాం యామ తత ఏవ ము పాలన్యైవ హి స్యాద్భ్రువం యుం నిమిత్తత్వావంభ్యా మః తేన యుక్తా జజాతీం యస్య క ర్మణ=
జాత్యై విశిష్టే తేత త్త్రాజ్యమిత్యుచ్యతే గత్వా మత్ యత్తూక్తమాం త్రా అపి రాజ్యయోగాద్రాజా న మనుష్య ప గచ్ఛంతీతి పరిహా
ర మెప్టెత్ ప్రయోగాదు ర్బలః స్మృతిరితి యత్తూక్తమార్యావర్తనివాసినః ప్రమాణమితి తత్ర సర్వ ఆచారేష్వితి తుల్యః శబ్దప్ర
యోగ ఆచారేష్విత్యుక్తం తస్మాజ్జాతినిమిత్తో రాజశబ్దః ఏవం చేద్భ్రుజ్ఞ సంయోగాత్ప్రత్త్రియస్య రాజసూయేన యాగవి
ధిరపేక్షిరితి ఇత్యవేష్ట్యధికరణం అధానే సర్వశేషత్వాత్ ॥ ఇదం స్మామనంత్తి వసంతే బ్రాహ్మణోగ్నీనాదధీ=
త గ్రీష్మే రాజన్యశ్శరది వైశ్య ఇతి తత్ర సందిహ్యతే కిం బ్రాహ్మణాది శ్రవణం నిమిత్తార్థం బ్రాహ్మణాదయ ఆదధానా వసంతా
దిషు ఆదధీరన్నితి ఉత బ్రాహ్మణాదీనామాధానం విధీయత ఇతి కథం నిమిత్తార్థతా స్యాత్ కథం వా ఆధానవిధానమితి॥
యది బ్రాహ్మణో వసంతే ఇ ప దద్యాద్యస్య పరస్పరేణాసంబంధస్తతో నిమిత్తార్థం శ్రవణం అథ బ్రాహ్మణ ఆదధీతేతి తత ఆధానవి
ధానం బ్రాహ్మణస్య ఏవం రాజన్యాదిష్వపి కిం ప్రాప్తం నిమిత్తార్థం శ్రవణమితి కుతః నిమిత్తసరూపా ఏతే శబ్దాః=
ఇతి కిం నిమిత్తసారూప్యం బ్రాహ్మణాదీనాం వసంతాదిభిస్సహోచ్చారణం తస్మాద్విధితం చేద్యతేన్నేతి నను బ్రాహ్మణాదేః=

రాజా॥ నను యో యోజనవదపురపరిరక్షణం కరోతి తం తం లోకా రాజశబ్దేనాభిదధతి ॥ ఉచ్యతే ॥ యోగాల్లోకైః ప్రయుం
క్తే నపరిపాలనే రాజ్యశబ్దః ప్రసిద్ధ ఇతి ॥ తత్పరిపాలనే రాజ్యశబ్దో రాజ్యం యోగాదిష్వస్మాభిరుక్తం ॥ తస్మాద్రాజశబ్దః ప్రసిద్ధే=
ర్యోగాలం ॥ తద్యోగాద్రాజ్యశబ్దస్తద్యోగాదపి ప్రామ్నాయ వైశ్యయోః రాజశబ్దః ప్రయుజ్యతే ॥ న త్వేవం స్మరంతి ॥ రాజ్యయో
గాద్రాజేతి ॥ యుక్తాత్తు మనుమానాద్యో రాజ్యస్య కర్తా స రాజా ॥ యుద్ధాదషు మేషు పితాయదమేషు న్నాతి ॥ అనుమానాత్తు
యోగాబలవాన్ ॥ రాజ్యస్య కర్తా రాజేత్యనువిధీమహే ॥ క్షత్రియమేవ ప్రత్యక్షం ప్రయుంజానానుపలభామహే ॥ తథా యో
గమప్యనువిధీమహే ॥ రాజ్యస్య కర్తా రాజేతి ॥ రాజ్ఞస్తు కర్మ రాజ్యమితి స్మరంతి ॥ అనుమిమానాః స్మృతిమనుమిమ
తే ॥ స్మరంతస్తు ప్రత్యక్షముపలభంతే ॥ తేన ప్రత్యక్షస్మృతిర్బలీయసీ ॥ ఆహ ॥ యో యో రాజ్యం కరోతి తత్ర తత్ర రాజశబ్దం ప్ర=
యుంజతే ॥ న యద్రాజ్ఞః కర్మ తద్రాజ్యమితి ॥ తేన మన్యామహే రాజ్యయోగో రాజశబ్దప్రవృత్తౌ నిమిత్తం ॥ నను రాజ=
యోగో రాజ్యశబ్దప్రవృత్తావితి ॥ న బ్రూమః ॥ ప్రయోగాద్వయం రాజయోగం రాజ్యశబ్దప్రవృత్తౌ నిమిత్తమవగచ్ఛామ ఇతి ॥
కథం తర్హి ॥ స్మరణాత్ ॥ ప్రయోగాన్న స్మృతిర్బలీయసీ ॥ ప్రయోగాద్ధి స్మృతిరనుమీయతే ॥ అపి చ ॥ రాజ్యయోగస్య
నిమిత్తార్థతా వ్యభిచరతి జనపదపురపరిపాలనమత్ర వర్ణస్యాపి రాజేత్యాంధ్రా వదంతీత్యుక్తం ॥ నను రాజ్ఞో యోగాత్రా

॥ శాబరభాష్యవ్యాఖ్యాయాం ॥

5

తిమతో యద్యేవమగ్నయః కామశ్రుతిభిః ప్రాప్స్యంతి సాధానమితి నన్వగ్నీనామభ్యుపాయ ఆధానం ఉచ్యతే నైషామఙ్గ
నే ఆధానమేవైతోభ్యుపాయః కింతర్హి యథాన్యేషాం ద్రవ్యాణాముత్పాదనం క్రయణాదయశ్చాభ్యుపాయాః
ఏవమగ్నీనామపి ననియోగత ఉత్పాదనమేవ తేన పక్షే ఆధానం ప్రాప్నోతి పక్షే న యదపరస్మిన్పక్షే అప్రాప్తేస్తతః పక్షే
ఉత్పత్తిం ప్రయోజయిష్యతి బ్రాహ్మణాదీనామాధానస్య బ్రాహ్మణ ఆత్మార్థమాదధీతేతి యదేతద్వచనం తదాత్మార్థమేవ
ఉపాదాతా ఆధానేన యాగదంమోక్షవంతి నాన్యథా ఏవం సతి న కృత్రిమేణ యాచితేన వా కేనాప్యగ్నినా హోత్రాదిన్యసుష్ఠాతవ్యా
నీతి గమ్యతే తేన కృత్రిమ ఏవ కేవలోగ్నిస్తేషాం సాధక ఇతి నిశ్చీయతే తథం వాత్మార్థతా ఆధానస్య గమ్యత ఇతి కేచిదిష్టా
యే పాత్రీయమాప్తే త ఆదధీతేత్యత్రాపి పదం భవతి అసత్యప్రీత్యస్య వచనే కామశ్రుతిపరిగ్రహేనాధానస్యాత్మార్థతా భవేత్॥
అపి చ సతి ప్రవృత్తానాధానశ్రుతిమపరిగృహ్ణంత్యః కామశ్రుతయ అశక్యా నగ్నిహోత్రాదీన్వదంతీతి పరిగృహ్ణీయు
రాధానశ్రుతిం సతి ప్రవృత్తాసు యేషామాధానముక్తం తానధికృత్యాన్యేత్ర కాలాః కామశ్రుతయో భవంతీతి గమ్యతే॥
అత్రాహ అస్తి కేవలస్యాధానస్య విధాయికా శ్రుతిః ఏవం సపక్షం ప్రాప్త్యస్యమవతిష్ఠం సహాతేంయు ఏవం విద్వానగ్నా
దధీత ఇతి తథాప్రాప్తస్య నిమిత్తార్థాని బ్రాహ్మణాదీనాం శ్రవణాని భవిష్యంతి ఉచ్యతే సంస్కారవిధానాదాధానప్రసం=

సామాదధాతినాపిసముచ్చారణం వాక్యముస్తిసముచ్చారణం నహ్యమావాస్యాధానసంబంధోనవిదితః తేనప్రాప్తౌ
విదితన్నితి కామశ్రుతిభిరితిబ్రూమః కాః కామశ్రుతయః అగ్నిహోత్రంజుహుయాత్స్వర్గకామః దర్శపూర్ణమా
సాభ్యాంస్వర్గకామోయజేతేత్యేవమాదయః కథమాభిశ్శ్రుతిభిరాధానంప్రాప్తమితి ఉచ్యతే సామర్థ్యాత్ య
థా। అగ్నిహోత్రమభినిర్వర్తయేత్తథాకుర్యాత్ యథాదర్శపూర్ణమాసావభినిర్వర్త్యేతే తథాకుర్యాత్ నచగా
ర్హపత్యాహవనీయాన్వాహార్యపచనాదిభ్యోవినైతానికర్మాణిసిధ్యంతి సమానమంతివహ యదాహవనీయేజు
హోతితేనసో(?)। స్యాభీష్టఃప్రీతోభవతీత్యేవమాది తేనసామర్థ్యాదేతదుక్తంభవతి ఆహవనీయాదికర్తవ్య
మితి తచ్చాధానాద్వినానసిధ్యతీత్యాధానమపికర్తవ్యమిత్యవగమ్యతే తత్రైనకర్తవ్యం యస్యకామశ్రుతయస్తా
స్వవిశేషణైర్ప్రాప్తాగ్న్యాదీనాం తస్మాదమావాస్యాధానసంబంధోవిదితన్నితి అపిచ ఆధానంప్రాప్తాగ్న్యాదీనాంసం
బంధేవిధీయమానేవాక్యంభిద్యేత నచాహితదానీమేతద్ధ్రార్ణివిధీయతే అతోనిమిత్తార్థాస్తుతిథయ ఇతిప్రాప్తం ఏవం
ప్రాప్తేబ్రూమః ఆధానేసర్వశేషత్వాత్ ప్రాపకాణ్యాధానస్యేవానిశ్రవణాని కుతః సర్వకర్మణాంశేషభూతమా
ధానమితినశ్రుతిలింగాదీనామన్యతమేనాప్యతే కింతర్హి అగ్నీనాంసర్వకర్మశేషత్వాత్ తచ్ఛేషత్వాదాధానస్య॥